

Η Ποίηση ως Δημιουργική Γραφή - Μια νεανική πρόκληση

α) Περί Ποιητικής

Η συζήτηση για την ουσία, τη λειτουργία και την χρησιμότητα της ποίησης κρατεί από χρόνους αρχαιοτάτους. Ας μας επιτραπεί η υπεραπλουστευτική σκέψη, πως, αν δεν ήταν σημαντική για τον άνθρωπο η ποίηση, δεν θα είχαν ασχοληθεί μαζί της οι αρχαίοι. Δε θα καθόταν οι άνθρωποι να χάνουν τον καιρό τους γράφοντας τραγωδίες, ούτε φιλόσοφοι του διαμετρήματος του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα να συζητούν επί μακρόν και να διδάσκουν τους νεώτερους πραγματευόμενοι την ποιητική τέχνη, ή να συμπυκνώνουν ιστορία, αξίες, ιδεολογίες και παν το θείον και ανθρώπινον σε μια Ιλιάδα. Οι αρχαίοι Έλληνες στέγασαν στην ποίηση τον πολιτισμό τους. Και κάθε πολιτισμός έκανε το ίδιο.

Όντας υπεραπλουστευτική η προηγούμενη παρατήρηση, αγνοεί το γεγονός ότι δεν ασχολήθηκαν οι αρχαίοι με την ποίηση. Η ποίηση ασχολήθηκε μαζί τους. Οι αρχαίοι έγραψαν ποίηση, γιατί δεν θα μπορούσε να είχε γίνει αλλιώς. Ο άνθρωπος φέρει φυσικές δυνατότητες και είναι χαρακτηριστικό του εμβίου όντος να αναπτύσσει τις δυνάμεις του. Η ποίηση είναι προνόμιο, όπως και ο λόγος. Το να αρνηθείς στον άνθρωπο επομένως την καλλιέργεια των δυνατοτήτων του ισοδυναμεί με κάποιου τύπου ακρωτηριασμό. Όπως δηλώνουν οι Strachan και Terry (2011:174-5) το να γράψει κανείς ένα ποίημα είναι, για πολλούς ανθρώπους, η μεγαλύτερη επιβράβευση από οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια στον χώρο της τέχνης.

Ο ίδιος ο Αριστοτέλης μάς λέει πως η ποίηση έχει την ρίζα της σε ενστικτώδεις τάσεις της ανθρώπινης ψυχής, και ακόμη και ο Πλάτων, παρά τις φιλοσοφικού και παιδαγωγικού περιεχομένου αντιρρήσεις του για την παρουσία της ποίησης στην *Πολιτεία* του, υπήρξε ένας ποιητής. Γιατί ποιητής είναι αυτός που μιλάει έτσι: «*Άστρο μου, που βλέπεις τ' άστρα, αχ και να 'μουν ο ουρανός να μπορώ να σε βλέπω με χίλια μάτια*» (Wilamowitz-Moellendorff, 1920/2005:509).

Οι προσπάθειες να οριστεί η ποίηση δεν μπορούν ασφαλώς να καταγραφούν. Άλλοτε εκφράζουν αφηρημένες αποτιμήσεις (*δεισιδαιμονίες: η ποίηση της ζωής, Goethe*), άλλοτε συγκινούν με τον λυρισμό τους (*αν άφεση δεν είναι η ποίηση, -ψιθύρισε μόνος του- τότε, από πουθενά μην περιμένουμε έλεος, Ρίτσος*), άλλοτε την προσεγγίζουν επιστημονικά (*μια μυθοπλασία, μια λεκτικά εφευρετική δήλωση ηθικού τύπου, κατά την δημιουργία της οποίας αποφασίζει ο ποιητής πού τελειώνει η κάθε σειρά και όχι ο εκδότης ή ένας ηλεκτρονικός κειμενογράφος, Eagleton¹*), άλλοτε αναζητάται συγκριτικά η ουσία της (*ποίηση είναι η πιο πυκνή μορφή προφορικής έκφρασης, Pound*), άλλοτε το δομικό της υλικό (*η ποίηση δε γίνεται με αισθήματα, ούτε με ιδέες, αλλά με λέξεις, Mallarmé*), άλλοτε υπογραμμίζονται τεχνικά χαρακτηριστικά της (*το ποίημα μπορεί να μην έχει μέτρο, το ποίημα μπορεί να μην έχει ρίμα, το ποίημα μπορεί να μην έχει νόημα -αλλά προς Θεού, όχι κι όλα αυτά μαζί στο ίδιο ποίημα!, V. Soloukhin*), και άλλοτε ξαφνιάζουν με τις ορθοπεταλίες στο διφορούμενο (*η ποίηση είναι ανάπτυξης στίλβοντος ποδηλάτου, Εμπειρικός*). Συνήθως φωτίζουν μία πτυχή της (*ποίηση είναι ένα γεγονός παραδομένο στην φαντασία, McCuen*), σχεδόν πάντα λείπει κάτι· και οι ωριμότερες προσεγγίσεις ομολογούν ότι είναι πιο εύκολο να πεις τι δεν είναι ποίηση: *«Η άποψη πως [η Ποίηση] είναι μετάφραση της ψυχικής κατάστασης του ποιητή, είτε πως αποτελεί απόρροια των συνθηκών, ταπεινώνει την ποίηση, γιατί την παρουσιάζει ως βαστάζο αλλότριων πραγμάτων. Δεν θέλω να πω με αυτό πως η ποίηση δεν είναι κάτι άλλο από όλα όσα της αποδίδουν -ή και όλα όσα της αποδίδουν· απλά, υπογραμμίζω ότι το σκοτάδι, η ερημιά και η φτώχεια δεν κάνουν μόνα τους τον κλέφτη...»* (Μίμης Σουλιώτης, 2010:17).

Οι οπτικές είναι πολλές, ο καθένας θεάται από διαφορετική γωνία (και η Ποίηση πάντοτε είναι μία όπως ένας είναι ο ουρανός. Το ζήτημα είναι από πού βλέπει κανείς τον ουρανό. Εγώ τον έχω δει από καταμεσής της θάλασσας, Ελύτης). Έτσι η συζήτηση αυτή, με όλο της το ενδιαφέρον, καθίσταται εκ προοιμίου άκαρπη από απόψεως

¹ Αν το ποίημα έχει μέτρο τότε το μέτρο είναι αυτό που ορίζει πού θα σταματήσει ο στίχος, αλλά και πάλι, είναι επιλογή του ποιητή να χρησιμοποιήσει το συγκεκριμένο μέτρο. Και όταν λέει *ηθικού τύπου* σπεύδει να εξηγήσει ότι προσδίδει τον χαρακτηρισμό, επειδή η Ποίηση ασχολείται με ανθρώπινες αξίες, νοήματα και προθέσεις.

ορισμού, γιατί ισχύει ο τρόπος με τον οποίον παρέφρασε τον Valéry ο Γιώργης Παυλόπουλος: *«Αν ένα πουλί μπορούσε να πει με ακρίβεια τι τραγουδάει, γιατί τραγουδάει, και τι είναι αυτό που το κάνει να τραγουδάει, δεν θα τραγούδαγε»*, είπε ο Valéry, και ο Παυλόπουλος επαναδιατυπώνει λέγοντας: *«Αν ένας ποιητής μπορούσε να πει με ακρίβεια τι γράφει, γιατί γράφει και τι είναι αυτό που τον κάνει να γράφει, δεν θα έγραφε. Κι εγώ τώρα δεν ξέρω να σας πω τι είναι Ποίηση και γιατί γράφω ποιήματα. Πολύ περισσότερο δεν ξέρω να σας πω σε τι μας βοηθάει η Ποίηση και ποιος είναι ο σκοπός της»*. Όλα αυτά και πολλά άλλα που δεν δύνανται να χωρέσουν εδώ, φωτίζουν στοιχεία της τέχνης ή την οπτική του συγκεκριμένου δημιουργού για την τέχνη του, αλλά θα συνεχίζουν να λέγονται τόσον αενάως, όσον και η ανάπτυξις στίλβοντος ποδηλάτου. Είναι τρόπον τινά οξύμωρον να οριστεί η ποίηση. *Μη ματαιοπονείς. Εγώ δεν ορίζομαι!* θα μπορούσε να πει η Ποίηση, παραλλάσσοντας τον ποιητή Κώστα Μόντη².

Ξέρουμε όμως τι είναι ποίηση. Τόσο καλά που δεν μπορούμε να το ορίσουμε με λέξεις, όπως δεν μπορούμε να ορίσουμε την γεύση του καφέ, το κόκκινο ή το κίτρινο χρώμα, ή την έννοια του θυμού, της αγάπης, του μίσους, της ανατολής, του ηλιοβασιλέματος, ή της αγάπης μας για την πατρίδα μας (Jorge Luis Borges, 2006:31). Το 1833 ο John Stuart Mill το διατύπωσε εύγλωττα: *η διάκριση μεταξύ της ποίησης και της μη ποίησης, είτε εξηγηθεί είτε όχι, είναι πασιφανής· και εκεί που όλοι βλέπουν διαφορά, υπάρχει διαφορά. Πολλές έννοιες είναι συγκεχυμένες, οι διαφορές όχι*.

Ξέρουμε επομένως πολύ καλά τι δεν είναι η ποίηση, από τι διαφέρει, πότε είναι παρούσα. Όπως ομολογεί ο Housman (1933:15), όταν του ζητήθηκε να δώσει έναν ορισμό της ποίησης, είπε πως αδυνατεί, πως αναγνωρίζει την ποίηση μόνον από τα συμπτώματα που προκαλεί. Όπως για το αλάτι -μια λευκή ουσία στο μάτι από τις πολλές που υπάρχουν- κανείς δεν μπορεί να πει με βεβαιότητα ότι πρόκειται για αλάτι αν δεν το φέρει στο στόμα, έτσι και η ποίηση αγγίζει με έναν ειδικό και αναγνωρίσιμο τρόπο, όταν έρθει σε επαφή με τον αναγνώστη ή τον ακροατή. Και ο τρόπος αυτός

² *Μη ματαιοπονείς. Εγώ δεν προειδοποιούμαι.*

είναι η μετάδοση του αισθήματος, η δόνηση του αναγνώστη από ένα αίσθημα που ανταποκρίνεται στο αίσθημα του δημιουργού. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Housman χτίζει για μας τις συνέπειες της ποίησης, την *επενέργειά* της, και έτσι η ποίηση καθίσταται εμπειρικό ζητούμενο· εξ ου και το πλήθος των υποκειμενικών ορισμών.

Το υπο-κειμενικό υπογραμμίζεται αν σκεφτούμε ότι οποιαδήποτε σκέψη, εντύπωση, οτιδήποτε περάσει στον άνθρωπο σαν σύλληψη, φαντασία, βίωμα, πληροφορία, μπορεί να μετουσιωθεί σε ποίηση, αν υπάρχει ένα φίλτρο χαράς, πόνου, οίκτου, τρυφερότητας, πίστης, θαυμασμού, δέους, μίσους ή τρόμου. Ποίηση είναι μια εξομολόγηση του αισθήματος στον εαυτό του κατά μόνας, με την ενσάρκωση της ύπαρξής του μέσα από τα προσφορότερα για την πλησιέστερη αναπαράστασή του σύμβολα, με το ακριβές σχήμα που είχε ο ποιητής στο νου του (Mill, 1833).

Εν πρώτοις επομένως, η ποίηση στηρίζεται στην προσωπική έκφραση, στην λεκτική εξωτερίκευση των έσω. Μπορεί κανείς να περιγράψει, να ξεδιαλύνει μια θολή ιδέα, να αιχμαλωτίσει μια στιγμή, να εκφράσει όλο το φάσμα των ανθρωπίνων αισθημάτων. Αλλά και να διασκεδάσει, να περιπαίξει, να σατιρίσει, να ενοχλήσει, να αγωνιστεί, να ξεσηκώσει, να διαμαρτυρηθεί, να προβληματίσει, να φιλοσοφήσει, να ονειρευτεί, να διεισδύσει στις πιο σκοτεινές πλευρές του υποσυνείδητου.

Ταυτοχρόνως το ποίημα είναι ένα *οργανικό δέσιμο επιμέρους ζωντανών μελών, κυβερνούμενο από ένα και μόνον πνεύμα. Τα ζωντανά μέρη είναι οι λέξεις, οι εικόνες, οι ρυθμοί. Και πνεύμα είναι η ζωή που κατοικεί μέσα τους, ώστε να μπορούν να συλλειτουργούν. Δεν είναι εύκολο να ορίσει κανείς ποιο προηγείται, τα μέλη ή το πνεύμα. Αλλά αν κάποιο από τα μέρη είναι νεκρό, αν κάποιες λέξεις, ή εικόνες ή ρυθμοί δεν ζωντανεύουν όπως πρέπει όταν τα διαβάζεις, τότε το πλάσμα είναι ακρωτηριασμένο και το πνεύμα νοσεί. Αν όλες μας οι αισθήσεις είναι συγκεντρωμένες σ' αυτό που θέλουμε να πούμε, τότε οι λέξεις ξέρουν και φροντίζουν τον εαυτό τους, αλλιώς σκοτώνουν η μια την άλλη* (Hughes, 1967:17).

Επιπλέον, η ποίηση παρέχει την δυνατότητα ορισμού, ονοματοθεσίας, κατονόμασης. Ο ποιητής είναι ένας ονοματοποιός, δηλώνει ο Emerson, ένας γλωσσοπλάστης. Επαναφέρει την γλώσσα στην αρχική της πηγή (Borges, 103). Μάλιστα, κατά τον T.S.

Eliot (1933:144-145), η *εμβρυακή* κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα αβάπτιστα νοήματα που βασανίζουν και απορροφούν τους επίτοκους ποιητές, οδηγεί σταδιακά στην γένεση, και ως εκ τούτου στην λύτρωση. Το ακατανόμαστο χάος ξορκίζεται και τίκτει το ποίημα. Και το ποίημα αποτελεί το όνομά του τώρα. Τώρα δεν το λένε χάος. Αυτές οι λέξεις, με αυτήν την σειρά, ανακουφίζουν δια της δυνατότητας που παρέχουν στην έκφραση. Όπως λέει ο Σεφέρης, *στερνός σκοπός του ποιητή δεν είναι να περιγράφει τα πράγματα, αλλά να τα δημιουργεί ονομάζοντάς τα. Κι αυτή είναι και η πιο μεγάλη χαρά μου.*

Στην περίπτωση αυτού του γραψίματος η δύναμη που ωθεί στην λεκτική και ηχητική απεικόνιση των έσω είναι κραταιά. Ο παθών τελεί υπό την επήρεια μιας ισχυρής αναγκαιότητας. Υποκύπτει στην ανάγκη του για λέξεις. Είναι ως εκ τούτου φυσικό σε εποχές που ο άνθρωπος βρίσκεται έντονα υπό την επήρεια παθών και παθημάτων, του έρωτα, του πόνου, της εφηβείας, το χάος να εκφράζεται εντονότερα, και εντονότερα να καλεί για την μορφο-ποίησή του.

Η ποίηση επομένως είναι μια έννοια και μια ενέργεια, αυτή της ποιήσεως, άρα κάτι ποιείται υπό τινος. Ο ποιητής κατασκευάζει την απεικόνιση μιας υπαρκτής ή φαντασιακής στιγμής, μιας σκέψης, ενός συναισθήματος. Ως καλλιτέχνης έχει στα χέρια του υλικό, τις λέξεις, μόνο που πρέπει να ανασυρθούν οι κατάλληλες και να διευθετηθούν στην σωστή σειρά. Συχνά μάλιστα η λεξιθηρία στηρίζεται σ' έναν εγκεφαλικό ερεθισμό που φτάνει ως την λεξιπλασία.

Αυτό σημαίνει ότι κάθε φορά που λέγεται κάτι, επιλέγεται να ειπωθεί και να αρθρωθεί δια μέσου ενός συγκεκριμένου λεκτικού. Διαφορετικοί άνθρωποι κάνουν διαφορετικές επιλογές, ζουν διαφορετικές στιγμές και περιστάσεις, κάνουν διαφορετικές λεκτικές συσχετίσεις. Αναλογικά, το ίδιο συμβαίνει και στο σκάκι: ένα σύνολο κανόνων και ένα περιορισμένο οπλοστάσιο· κι όμως κάθε παρτίδα είναι διαφορετική, με μια εις το άπειρο σχεδόν προσφερόμενη δυνατότητα για κινήσεις και επιλογές. Έτσι συμφύρονται και στην ποίηση οι γλωσσικοί κανόνες και οι λέξεις· οι επιλογές είναι αμέτρητες. Σ' αυτό επιπλέον προστίθεται η δυνατότητα του ποιητή να νοηματοδοτήσει τις έννοιες και τις λέξεις με τον δικό του τρόπο· συχνά τον πιο απλό.

Ο ποιητής John Dryden σε κείμενο του 1668 θεωρεί ότι η ποίηση συντίθεται με την πιο απλή γλώσσα και ότι περισσότερο προκαλεί τον θαυμασμό η σκέψη, όταν ενδύεται λόγια απλά. Η ποίηση δεν πρέπει να απομακρύνεται πολύ από την καθημερινή γλώσσα, αυτήν που ακούμε και μιλάμε. Η γλώσσα, υπενθυμίζει ο Borges (2006:104), δεν είναι επινόηση ακαδημαϊκών ή φιλολόγων: *περισσότερο διαμορφώθηκε με τον καιρό, από χωρικούς, ψαράδες, κυνηγούς και καθαλάρηδες. Δεν προήλθε από τις βιβλιοθήκες· προήλθε από τους αγρούς, από τη θάλασσα, από τα ποτάμια, από τη νύχτα, από την αυγή...*

Αυτή είναι μια συνήθης παρανόηση στον χώρο της εκπαίδευσης -και όχι μόνον- αναφέρει ο Scannell, η εντύπωση δηλαδή πως το ποίημα οφείλει να αποπνέει μεγάλες αλήθειες της ζωής με ένα λεκτικό υψιπετές, αρχαίζον, υψηλού γλωσσικού ήθους (1987:204). Η γλώσσα είναι κάτι το φυσικό, άρα είναι φυσικό να εκφράζεται φυσικά. *Δεν κάνεις την γλώσσα δική σου μαθαίνοντας γι' αυτήν σχετικές θεωρίες, λέει ο Χρίστος Τσολάκης. Ούτε φτάνουν η γραμματική και το συντακτικό. Αυτά μιλούν για τη γλώσσα. Την ουσία του λόγου την κατακτάς, όταν του παραδίνεσαι, όταν βυθίζεσαι στον απύθμενο θησαυρό του.*

β) Δημιουργική γραφή ποιητικού κειμένου – γιατί οι νέοι

Μιλώντας για πηγαία αισθήματα και απλή-καθαρή γλώσσα, είναι φυσικό να στραφούμε στη νεαρή ηλικία και τη νεανική-μαθητική ποίηση. Σ' αυτόν τον δημιουργικό δρόμο της ποιητικής γραφής ακολουθούμε τις αριστοτελικές οδηγίες, δια των οποίων τέχνη και επιστήμη συναρθρώνονται σε όλον, και ως εκ τούτου συμπυκνώνονται στην αναζήτησή μας η γνώση που παράγει γραφή και η γραφή που ωριμάζει ανα-γνώστες.

Άλλωστε τα παιδιά έχουν εκ φύσεως συγγένεια με τον στίχο, το τραγούδι, τα λογοπαίγνια, τα ανέκδοτα, τις ομοιοκαταληξίες κ.λπ. Το παιχνίδι με τις λέξεις, η επινόηση κανόνων, τα σχήματα και οι επαναλήψεις, η φαντασία, αυτή η εσωτερική ματιά του παιδιού και του ποιητή είναι πιο κοντά μεταξύ τους απ' όσο μπορεί κανείς να φανταστεί. Το παιδί, ο τρελός, ο ερωτευμένος και ο ποιητής έχουν την ίδια φαντασία.

Τα παιδιά, λέει ο T.S. Eliot, έρχονται σε επαφή με την ποίηση από πολύ μικρά και δείχνουν ενδιαφέρον που διαρκεί κατά τα πρώιμα αυτά χρόνια. Η πλειοψηφία όμως των εφήβων είναι ικανή να γευθεί τις χαρές της ποίησης με περισσότερη ωριμότητα. Στη νεανική ηλικία ένα ποίημα μπορεί να συνταράξει τον νεαρό αναγνώστη και να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον του σε τέτοιον βαθμό, ώστε ο νέος να αισθάνεται ότι το ποίημα ούτε καν υπάρχει έξω από αυτόν. Συχνό φαινόμενο σε τέτοιες περιπτώσεις είναι η συνήθεια το παιδί να προσπαθεί να γράψει στίχους που στην ουσία αποτελούν μίμηση αυτού που το συγκίνησε. Σε ένα τρίτο πιο ώριμο στάδιο αναπτύσσεται μια αυτονομία στον χειρισμό του ποιήματος, και το υποκείμενο σταματά να ταυτίζεται με ένα ποίημα ή με έναν ποιητή (1933:32-34).

Από τη μια λοιπόν η πλούσια σε αισθήματα εφηβεία και από την άλλη η παρατήρηση του T.S. Eliot ότι στη νεαρή ηλικία οι ιδέες είναι αυθεντικές (1953:3) δίνουν ένα περιβάλλον κατάλληλο για την αναζήτηση ποιητικής έκφρασης. Η λυρική ή η δραματική έκφραση, μαζί με την παιγνιώδη κατασκευαστική διάθεση και το χιούμορ, συνεδράζονται στην διάνοια και στον ψυχισμό του εφήβου. Αν θεωρήσουμε ακατέργαστη πρώτη ύλη τα συναισθήματα, τότε οργή, έρωτας, αγωνίες, αθωότητα, μοναξιά, όλα είναι άγαν σε αυτήν την ηλικία, όπως παρατηρεί ο Αριστοτέλης στην *Ρητορική* του (1390b13).

Η γεμάτη πάθος καθημερινότητα των εφήβων σχετίζεται με το ποιητικό κείμενο. Οι έφηβοι αναπτύσσουν έντονα πάθη μεταξύ τους, στο παιχνίδι τους, στην σχέση τους με την μουσική, στην κίνηση, στη συζήτηση, στις δραματικές καταστάσεις, στην ανάγκη για ελευθερία. Τα ποιήματα συμπυκνώνουν σκέψεις, αισθήματα και νοοτροπίες με τον ίδιο τρόπο που οι έφηβοι συχνά συμπυκνώνουν την ουσία της ύπαρξής τους σε ένα

πάρτυ, ένα τηλεφώνημα, έναν αγώνα ποδοσφαίρου. Η καθημερινότητα των εφήβων είναι τρόπον τινά μια σειρά από ποιήματα (Myers, 1998:262).

Ο Leonard Clark, ποιητής και επιθεωρητής εκπαίδευσης περιγράφει τα παιδιά ως έχοντα, ανάμεσα σε άλλα χαρακτηριστικά, πλεονάζουσα ζωτικότητα, ανικανοποίητη περιέργεια, διαρκή φυσική κίνηση, εξαιρετική ικανότητα να ανακαλύπτουν, να ρωτούν, να εμπλέκονται και να απορροφώνται. Ταυτόχρονα, έχουν αγάπη για τους ήχους και τις λέξεις και είναι αξιοσημείωτα φιλελεύθερα· έχουν γεννηθεί με πολλά φυσικά ταλέντα. Οι έφηβοι δύνανται να έχουν όλα τα παραπάνω, και επιπλέον να είναι και σκληρά, δύσκολα, επαναστατικά, ρομαντικά, εναλλάξ πρόθυμα και φυγόπονα. Ανταποκρίνονται αυτόματα, και πολλές φορές δραματικά, στις εντυπώσεις, και φαίνεται να προσέχουν μικρές λεπτομέρειες, χωρίς προηγούμενη εξάσκηση στην παρατήρηση. Τα ποιήματα για τα μεγαλύτερα αυτά παιδιά οφείλουν να είναι γεμάτα αισθήματα, και να συμβαδίζουν με την ζωή, όπως αυτή πράγματι είναι (φύση, γένεση, θάνατος, αγάπη, έρωτας, άνθρωποι, τόποι, περιστάσεις, δυνατές εικόνες), αλλά και να παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία τεχνικών.

Ο συλλογισμός του Clark είναι απλός: εάν είναι υποχρέωση της εκπαίδευσης να ενδιαφερθεί ώστε τα παιδιά να χρησιμοποιούν και να αναπτύσσουν τις δυνάμεις της γλώσσας και την γνώση της λογοτεχνίας, προκειμένου να καλλιεργηθούν και να ωριμάσουν, τότε είναι καθήκον και προνόμιο της εκπαίδευσης να φροντίσει να γνωρίσουν την ποίηση, γιατί εκεί η γλώσσα εκδηλώνεται στην καλύτερη και πιο δυνατή εκδοχή της. Στο θέμα της γραφής μάλιστα ποιητικού κειμένου, ο Clark λέει πως τα παιδιά έχουν ήδη χριστεί με τον εξοπλισμό των αυθεντικών ποιητών, τον τρόπο τους να βλέπουν τα πράγματα, να αισθάνονται τα πράγματα, να διαβλέπουν συσχετισμούς, όπου φαινομενικά δεν υπήρχαν, να λένε πράγματα με ασυνήθιστο τρόπο. Το κορυφαίο χαρακτηριστικό της ποιητικής έκφρασης των παιδιών είναι ότι αυτή είναι φυσική, απλή, χρωματισμένη από εμφανές αίσθημα, συχνά αιθεροβατώντας ανάμεσα σε δύο κόσμους, και στην καλύτερη εκδοχή, φαίνεται ως να έχει δημιουργηθεί εκείνη την ίδια την στιγμή. Η διαδικασία είναι φυσική, όταν μιλούμε για φυσικές κλίσεις. Αν ξεκινήσεις, ισχυρίζεται ο Hughes, το ποίημα επινοεί τον εαυτό του (1967:90).

Αυτό όμως απαιτεί εκφραστικό όργανο, θέλει γλώσσα. Ο Mill προβλέπει ότι ποίηση θα γράψουν όσοι έχουν ή αναπτύξουν αυθεντικά αισθήματα και η πνευματική κουλτούρα της εποχής τους θα τους προμηθεύσει με την απαραίτητη γλωσσική σκευή. Εκπορεύεται από αυτήν την άποψη η ευθύνη όσων εμπλέκονται με την εκπαίδευση. Τα παιδιά έχουν αυθεντικά αισθήματα. Η αλήθεια και τα αισθήματα είναι το ένα απαραίτητο στοιχείο για την ποίηση. Είναι όμως ευθύνη και η διάσωση της καθαρότητας των αισθημάτων και η παροχή περιβάλλοντος για περαιτέρω καλλιέργεια, γλωσσικής υποστήριξης και τεχνικών εργαλείων. Η κωδικοποίηση και η αποκωδικοποίηση γίνεται πάντα δια της γλώσσας, μιας γλώσσας που μοιράζεσαι με άλλους (Eagleton, 2007:33). Είναι σημαντικό να μάθει το παιδί να εκφράζει το διάνοιά του, να το ονοματίζει, να τακτοποιεί το εσωτερικό χάος. Δεν χρειάζεται περίτεχνη και πομπώδης εκφορά· αντιθέτως, κρίνεται αποφευκτέα. Ο Rilke λέει στα γράμματά του *σ' έναν νέο ποιητή, σκύψτε σε κείνα που σας προσφέρει η καθημερινότητα.[...] Τα πράγματα που σας περιτριγυρίζουν, τις εικόνες των ονείρων σας και τις πηγές των αναμνήσεων σας* (1929:19).

Τα οφέλη είναι πολλαπλά. Εκτείνοντας τα όρια της έκφρασης η ποίηση εκτείνει τα όρια της σκέψης. Οι ποιητές αρθρώνουν ιδέες και αισθήματα, ώστε να διασαφηνίζονται και τα δύο (Parini, 2008:8). Φιλόσοφοι και γλωσσολόγοι έχουν γράψει εκτενώς για τον ρόλο της γλώσσας στην διαμόρφωση της σκέψης και η ποίηση προσφέρει σε τούτο στέρεη εκπαίδευση. Χωρίς την ποίηση δεν συνειδητοποιεί ποτέ κανείς τις δυνατότητες- συναισθηματικές και διανοητικές- που παρέχει η ζωή. Η ποίηση είναι μια εμπειρία που τέρπει και ανταμοίβει, ανταποκρινόμενη στην φυσική κλίση των παιδιών. Αναπτύσσει αγάπη για τον ήχο και την δύναμη της γλώσσας, βοηθά να βλέπει κανείς τα πράγματα διαφορετικά, να αντιλαμβάνεται καλύτερα τον εαυτό του και τους άλλους και να αξιολογεί την ανθρώπινη εμπειρία. Σε εποχές που ο κόσμος, περίπλοκος όπως είναι, δημιουργεί σύγχυση και τρόμο, η ποίηση δεν προσφέρει απλώς ένα καταφύγιο, αλλά την ίδια την δυνατότητα να επεξεργαστεί κανείς τον κόσμο αυτόν. Όπως είπαμε και πριν, να τον κατονομάσει.

Για τον Pendleton, σκοπός της διδασκαλίας της ποίησης είναι να καταστήσει τους μαθητές ικανούς εκτιμητές, καθώς θεωρεί την εκτίμηση συναισθηματική αντίδραση οδηγημένη από τον νου. Το 1924, ο Pendleton λέει το εξής προβλέποντας το μέλλον: *τελευταίο σημείο για μένα και τελικός στόχος θα ήταν η δημιουργία ποίησης, η πραγματική σύνθεση ποιημάτων από τους μαθητές. Οι μαθητές μπορούν να το κάνουν εντυπωσιακά καλά. Θα μπορούσαν να γράψουν κάποιους παρένθετους στίχους, στίχους που ο ποιητής θα μπορούσε να είχε γράψει, αλλά δεν έγραψε. Μετά πρέπει τα παιδιά να αφευθούν να διαβάσουν στην τάξη το κείμενό τους. Και το τελικό στάδιο, να γράψουν ποίηση δική τους, ένα αυθεντικό κομμάτι τέχνης. Έχω δει εκπληκτική ποίηση από μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σήμερα έχουμε πλέον εμπειρία της μαθητικής ποίησης και μπορούμε να δικαιώσουμε τον Pendleton: ναι, έχουμε δει εκπληκτική ποίηση από μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.*

Κινούμενοι σε αυτό το πνεύμα, υπερασπιζόμαστε την διδασκαλία των απαραίτητων τεχνικών, με την εκτίμηση ότι η ύπαρξη ποιητικών νόμων καθιστά τα πράγματα ευκολότερα και επιθυμητά, και δεν αντιφάσκει αυτή η διδασκαλία με την ποιητική ελευθερία. Μοιάζει το σκεπτικό μας με ένα παράδειγμα που φέρνει η Womelsduff στο ενδιαφέρον άρθρο με τίτλο *The Paradox of Structure and Freedom: An Experiment in Writing Poetry*. Η Womelsduff (2005:23) υποστηρίζει πως μια συγκεκριμένη προορισμένη δομή βοηθά τους μαθητές να σκεφτούν και να γράψουν δημιουργικά, και προς επίρρωσιν του ισχυρισμού της φέρνει ως παράδειγμα ένα πείραμα που είχε λάβει χώρα σε αυλές σχολείων, καθώς είχε θεωρηθεί πως οι αυλές δεν θα έπρεπε να περικλείονται με κιγκλιδώματα, γιατί έτσι περιορίζεται η δημιουργικότητα των παιδιών. Αποδείχτηκε ότι τα παιδιά έπαιζαν πολύ πιο περιορισμένα μετά την αφαίρεση των κιγκλιδωμάτων και ότι απλώς συγκεντρώνονταν στο κέντρο της αυλής. Κατ' αναλογία, υπόστηρίζει η Womelsduff, η συγκεκριμένη οδηγία, η ύπαρξη στο ποιητικό ζητούμενο ξεκάθαρων περιορισμών από πλευράς δομής ή φόρμας ενθαρρύνει τους μαθητές, τους ορίζει κατανοητές παραμέτρους και αυτό τους διευκολύνει. Η απόλυτη ελευθερία στο ποίημα θα οδηγήσει στην αρχή σε τετριμμένα και αδιάφορα κείμενα. Η ελευθερία θέλει ωριμότητα, για να ξέρει κανείς τι μπορεί να κάνει μ' αυτήν. *Σήμερα*

είμαι εντελώς βέβαιος ότι ο ελεύθερος στίχος είναι πολύ πιο δύσκολος από τις έμμετρες και κλασικές μορφές. Η απόδειξη -αν χρειάζεται τέτοια- είναι ότι η λογοτεχνία ξεκινάει με τον έμμετρο στίχο (Borges:138). Ο ορισμός του Thomas Hardy για την ποίηση *emotion put into measure* (αίσθημα προσαρμοσμένο στην μετρική μονάδα) καταφέρνει με εξαιρετική λακωνικότητα να συνδέσει περιεχόμενο (*emotion*) και τεχνική (*measure*).

Συνοψίζοντας, ο νέος άνθρωπος χάνεται στα μονοπάτια της ποίησης από έφεση και ταλέντο με το οποίο η γλωσσική και συναισθηματική του αθωότητα τον προικίζει. Είτε αντιμετωπιστεί η ποίηση ως έκφραση συναισθημάτων, βιωμάτων, ιδεών, είτε ως παιγνιώδης λεκτική κατασκευή, η από ιδιοσυγκρασίας ροπή του νέου στην εκφορά πρωτότυπου και αυθόρμητου ποιητικού λόγου επιβάλλεται να ενθαρρυνθεί και να αναπτυχθεί. Έτσι, η διδασκαλία της ποίησης θα πρέπει να στρέφεται στην παροχή γλωσσικού υλικού, ερεθισμάτων, τεχνικών που προσφέρουν στο αυθόρμητο νεανικό ποτάμι κοίτη και διαδρομή, να στρέφεται, εν ολίγοις, στην δημιουργική ποιητική γραφή, γιατί το συναίσθημα χωρίς τεχνική είναι απλώς ημερολόγιο (Sedgwick, 1987:118). Ο στόχος διατυπώνεται εύγλωττα από τον Μίμη Σουλιώτη: *Αποκρυπτογραφούμε τη μορφή και τους ιδεολογικούς κώδικες του ποιητικού κειμένου, για να το αποκαλύψουμε. Τούτο είναι ωστόσο ο μισός επιστημονικός δρόμος· ο άλλος μισός είναι να μπορούσαμε να παραγάγουμε ποιήματα ισάξια με τα αναλυθέντα* (2010:18).

Στη νεανική ιδιοσυγκρασία δεν αρέσει να αποτυγχάνει. Ο νεανικός εγωισμός ξέρει να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις. Και αν ισχύει ότι οι μεγαλύτεροι εγωιστές είναι οι ποιητές, όπως αναρωτιέται ο Magee *Τι μπορεί να είναι πιο εγωιστικό, πιο ασύστολο, από το να έχεις την απαίτηση να διαβάζονται οι στίχοι σου;* (2011:115-116), τότε οι νέοι ποιητές μετατρέπουν τον νεανικό εγωισμό σε ποιητικό εγωισμό και αναμένουν να διαβαστούν, όχι με επιείκεια και θυμηδία, αλλά με επίγνωση ότι συμβάλλουν με τον τρόπο τους στην λογοτεχνία του τόπου τους. Χωρίς υψιπετείς εξάρσεις, θυμίζουμε πάλι τον T.S Eliot: *Ο λαός που παύει να ενδιαφέρεται για την λογοτεχνική του κληροδότηση*

εκβαρβαρίζεται· ο λαός που σταματά να παράγει λογοτεχνία σταματά να εξελίσσεται σε σκέψη και ευαισθησία (1933:15).

δρ Αλίκη Συμεωνάκη
Φιλολόγος, ΜΑ, Εκπαιδευτικός
1^ο Πειραματικό ΓΕΛ «Μανόλης Ανδρόνικος»
alicesym@gmail.com

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aristotelis, *De Arte Poetica Liber*, Kassel, R. (έκδ. & επιμ., 1965), Oxford: Oxford Classical Texts (Εκδόσεις Καρδαμίτσα).

Borges, J. L. (2006). *Η Τέχνη του στίχου* (Μ. Τόμπρου, Μτφρ.). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Clark, L. (1978). Poetry and Children. *Children's literature in education*, 9, (3), 127-135.

Dryden, J. (1668). *An Essay of Dramatick Poesie*
<http://andromeda.rutgers.edu/~jlynch/Texts/drampoet.html>

Düring, I. (1994). *Ο Αριστοτέλης. Παρουσίαση και Ερμηνεία της Σκέψης του, Α'* (Π. Κοτζιά-Παντελή, Μτφρ.). Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Eagleton, T. (2007). *How to Read a Poem*. Oxford: Blackwell Publishing.

Eliot, T. S. (1933). *The Use of Poetry and the Use of Criticism*. London: Faber and Faber Limited.

Eliot, T. S. (1953). *The Three Voices of Poetry*. London: Cambridge University Press.

Emerson, R. W. (1837). *The American Scholar*. http://www.age-of-the-sage.org/transcendentalism/emerson/american_scholar.html

Emerson, R. W. (1844). *Essays: Second Series, The Poet*.
<http://www.emersoncentral.com/poet.htm>

Housman, A. E. (1933). *The Name and Nature of Poetry*. Great Britain: Cambridge University Press.

Hughes, T. (1967). *Poetry in the Making, A Handbook for Writing and Teaching*. London: Faber and Faber.

- Magee, P. (2011). His Face Bore a Striking Resemblance to My Father's: On the Poet's Internal Critic. *New Writing: The International Journal for the Practice and Theory of Creative Writing*, 8 (2), 114-131.
- Mill, J.S. (1833, revised 1859). *What is Poetry? Volume I - Autobiography and Literary Essays*. http://www.laits.utexas.edu/farrell/documents/Mill_What%20Is%20Poetry.pdf
- Myers, M. P. (1998). Passion for Poetry. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 41 (4), 262-271.
- Pendleton, S. C. (1924). The Teaching of Poetry. *The English Journal*, 13 (5), 310-319.
- Perfect, K. (1999). Rhyme, and Reason: Poetry for the Heart and Head. *The Reading Teacher*, 52 (7), 1-15.
- Rilke, R. M. (¹³2005). *Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή*. (Μ. Πλωρίτης, Μτφρ.). Αθήνα: Ίκαρος. (Αρχική έκδοση 1929).
- Sedgwick, F. (1987). The green fire: poems about the beginning of poems. *Cambridge Journal of Education*, 17 (2), 114-120.
- Strachan, J., & Terry, R. (²2011/¹2000). *Poetry*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wilamowitz – Moellendorff, U. (1920/2005). *Πλάτων. Η ζωή και το έργο του*. (Ξ. Αρμύρος, Μτφρ.). Αθήνα: Κάκτος.
- Womelsduff, D. (2005). The Paradox of Structure and Freedom: An Experiment in Writing Poetry. *The English Journal*, 94 (4), 23-27.
- Ιακώβ, Δ. (2004). *Ζητήματα Λογοτεχνικής Θεωρίας στην Ποιητική του Αριστοτέλη*. Αθήνα: Στιγμή.
- Λυπουρλής, Δ. (2008). *Ποιητική*. (Πρόλογος, εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια Δημήτρης Λυπουρλής, Γενική επιμέλεια Μαρίνα Λυπουρλή). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτρος.
- Σεφέρης, Γ., (1944, Κάιρο / ⁷1999). *Δοκιμές, Πρώτος τόμος (1936-1947)*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Σουλιώτης, Μ. (2010). *Αλφαβητάριο για την Ποίηση*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Συκουτρής, Ι. (1936). *Αριστοτέλους Περί Ποιητικής*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α.
- Συμεωνάκη, Α. (2013). *Η Ποίηση ως Δημιουργική Γραφή στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση* (διδακτορική διατριβή/αδημοσίευτη).

Τσολάκης, Λ. Χ., <http://www.mpratis.gr/index.php/component/content/article/646--l-r>